

ЭҶЁИ ЧАШНИ ТИРГОН ДАР ТОҶИКИСТОН

Тиргонро мардуми эронинажод бо мақсади талаби борон аз Худо, шодоб шудани киштзорҳо ва ба ҳамин васила серҳосил омадани сол ханӯз қабл аз зуҳури Ислом ҷашн мегирифтанд.

Олими тоҷик Дилшод Раҳимов дар сомонаи Пажухишгоҳи илмӣ – таҳқиқотии фарҳанг ва иттилоот вобаста ба таърихи ин ҷашн гуфтааст: “...Тиргон дар қатори Наврӯзу Меҳргон ва Сада аз куҳантарин ҷашнҳои мардумони эронитабор ба шумор меравад. Ин ҷашн дар рӯзи 13-уми моҳи тир, ки он рӯзро низ тир меномиданд, баргузор мегашт”.

Ба андешаи ӯ, агар ҷашни Сада марбут ба зимистон бошад, Наврӯз – иди баҳорӣ ва Меҳргон дар тирамоҳ ҷашн гирифта шавад, пас, Тиргон ҷашни тобистонаи мардумони эронитабор буд, ки мутобиқ ба 1-уми июли тақвими григорианӣ таҷлил мешуд. Яъне, дар солшумории ниёкони мо ҳар рӯз номи махсусе дошт, ки 12-тои онҳо бо номи моҳҳо айнан як хел буданд ва ҳар вақте ки номи моҳу рӯз ба ҳам мувофиқ меомаданд, мардум онро ҷашн мегирифтанд. Агар аз сӯйи дигар назар андозем, ҷашни Сада ба оташ, Наврӯз ба замин (хок), Тиргон ба об ва Меҳргон ба рӯшноии осмон (ҳаво) иртибот доранд. Зеро мазҳару пайдоиш ва ҷавҳари ин ҷашнҳо ба чор унсури муқаддаси нахустмабдаъ мепайванданд. “Тир”- номи эзади борон дар мифологияи Эрони бостон буда, дар Авесто дар шакли Тиштарйа, дар паҳлавӣ – Тиштар ва дар форсии навин бо номҳои Тиштар ва Тир зикр шудааст. Вазифа ва ё хешкории Тиштар об гирифтани аз дарёи Фарохкорт ва онро дар шакли борон резонидан ба заминҳои ахурой мебошад. Тиштра инчунин, номи ситораи раҳшонтарини осмон буда, бо номи ситораи Сириуси юнонӣ ҳамреша аст.

Дар яшти ҳаштуми Авесто («Тир-яшт») Тиштар ситораи сапеду дурахшон ва тавоно мебошад, ки сиришти об дораду нажодаш аз Апам Напат (эзади обҳо) аст. Тиштар ба колбадҳои марди ҷавони неруманд, аспи сафеди заррингӯш ва гови зарриншоҳ медарояд ва бо деви хушксолию беборонӣ Апаоша, ки мехост ҷаҳонро аз беобӣ табоҳ созад, мубориза мебарад. Дар набарди аввал Апаоша ғолиб меояд ва пеши дарёи Фарохкартро мебандад, абрҳои бороноварро пора-пора мекунад, аммо дар набарди дуюм Тиштар неру гирифта, деви хушксолиро шикаст медиҳад. Аз он пас абрҳо пурбор шуда, боронҳои фаровон ба кӯху дашту даман меборанд ва табиат сарсабз гашта, ҳаёти осудаву хуррам оғоз мешавад.

Дар қиссаҳои эронӣ чунин оварда мешавад, ки дар ин рӯз дар мавзеи Табаристон Манучеҳри пешдодӣ аз Афросиёб шикаст хӯрд ва барои тақсим кардани қаламрав шарте пеш гузоштанд. Яке аз паҳлавонони эронӣ бо номи Ораши шевотир ба болои кӯҳи Дамованд баромад ва бо тамоми неруи худ камонро кашида, худ пора-пора шуд,

аммо тире бо тамоми суръат ба сӯйи дарёи Чайхун партоб кард. Тир бо шасти баланд аз субҳ то нимрӯзӣ парвоз карда, ниҳоят ба тани як дарахти бузургу ғафс дар соҳили Чайхун фуруд омад. Аз ҳамон ҷойи нишасти тир марзҳои Эрону Турон муқаррар шуд.

Дар гузашта дар рӯзи Тиргон дар байни ақвоми эронӣ маросими дигаре бо номи «Обрезгон» баргузор мешудааст. Дар замони шоҳигарии Пирӯзи сосонӣ, ниёи Хусрави Анӯшервон, дар Эрон ҳафт сол хушксолӣ рӯй дода, борон намеборид. Мардумону ҷонварон ва гиёҳон аз ин хушксолӣ маҳв мешуданд. Ин вазро дида, шоҳ Пирӯз фармон дод, ки дар оташкада барои даъвати борон ба ибодат пардозанд. Ниҳоят, баъди ҳафт сол дар рӯзи Тир борон борид. Ба хотири ин борони таърихӣ Пирӯзшоҳ амр намуд, ки ин рӯзро Обрезгон ном гузоранд ва онро ҳар сол ҷашн бигиранд.

Дар Мозандарон ҳоло ҳам расми «Сенздаҳшаби тирмоҳ» мушоҳида мешавад, ки идомаи ҷашни Тиргон аст. Мардум шомии сенздаҳуми тирмоҳ пас аз шустушӯи хонаву дар ва обтанӣ суфраи идона мекушоянд. Дар он меваю шириниҳо ва хӯришҳои гуногун мегузоранд. Пас аз тановули хӯрданиҳо аҳли хонавода бо девони Хоҷа Ҳофиз фол мекушоянд. Бачаҳо гурӯҳ шуда, дар кӯчаҳо суруду таронаҳои мекунанд ва ба дари хонаҳо рафта, ин ҷашнро табрик мекунанд. Аз хонаҳо ба онҳо меваю шириниҳо медиҳанд.

Дилшод Раҳимов бар ин назар аст, ки дар байни тоҷикон дар иртибот бо об, боронталабию қатъи боду борон ва жола бовару эътиқод ва расму ойинҳои қадимӣ кам нестанд. Чунончи, маросимҳои ашаглон, сусхотун, чиллахотун дар манотиқи мухталифи Тоҷикистон то ба солҳои наздик барои даъвати борон иҷро мешуданд.

Дар тасаввуроти мардуми баъзе манотиқи Тоҷикистон то ба имрӯз боварҳо дар бораи эзади тундару чароғак ва борон бо номи Қамбар, дар баъзе ҷойҳои дигар бо номи Бобо Қилдир боқӣ мондаанд, ки бешак, идомаи оммиёнаи асотири ниёгони мо дар бораи эзади борон Тир мебошанд. Дар давраҳои қадим мардумони манотиқи гуногуни тоҷикнишин барои даъвати борон ба Қамбар муроҷиат карда, ҳар гуна маросиму амалҳои ҷодуиро барпо мекардаанд, ки имрӯзҳо баъзеашон ба сурати бозиҳои бачагона боқӣ мондаанд.

Фарҳод Раҳимӣ, Президенти академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, бо зикри ин ки "Тиргон" ҷашни даъвати борон аст, тасмими доираҳои илмӣ ва расмии Тоҷикистонро оид ба таҷлили ҳарсолаи ин ҷашн эълон кард. "Дар замонаҳои то зуҳури Ислом дар сарзаминҳои ориёнишин мардум ҳам меомаданд ва тибқи эътиқодоте, ки доштанд, аз Худо талаб мекарданд, ки борон биёяд, то ҳосил зиёд шавад", - таъкид кардааст ӯ.

Вай ҳамчунин, гуфтааст: “Дар таърихи мардуми ориёнажд идҳои зиёде буданд ва қариб ҳар ду моҳ, вақте ки мавсимҳо иваз мешуданд, онҳо идеро ҷашн мегирифтанд. Ҷашни Тиргон бо ҷашнҳои дар замон истиқлолият эҳшудаи Сада ва Меҳргон дар як саф қарор хоҳад гирифт”.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Симпозиуми байналмилалӣ илмӣ “Пажӯҳиш дар фарҳанги бостон: аз дирӯз то имрӯз”, ки 21 -23-уми октябри соли 2019 дар шаҳри Душанбе баргузор гардида буд, зимни баромади хеш таъкид намудаанд, ки “Мо, мардуми тоҷик бо мероси бузурги Сомониён ифтихор дорем ва анъанаву суннатҳои бостонии худро гиромӣ медонем. Як қисми ин мероси камназир падидаи нодири фарҳангӣ дар тамаддуни башарӣ ба ҳисоб рафта, таърихи боз ҳам қадимтар дорад, ки ҷашну маросим ва ойнҳои Наврӯз, Тиргон (ҷашни қадимаи фасли тобистон), Меҳргон ва Сада аз ҳамин қабиланд. Ин ойнҳои бостонии ориёнтаборон, бидуни вобастагӣ аз ҳама гуна унсурҳои диниву мазҳабӣ, дар миёни мардум маҳбубият пайдо карда, тадриҷан мақоми умумихалқӣ касб намудаанд”.

Сулаймон СУЛТОНОВ